

“Yeterlik” nedir, ne değildir, ne olmalıdır?

What is “board certification”? What is not? What should it be?

İlhan Günay

Başkent Üniversitesi, İstanbul Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Kalp ve Damar Cerrahisi Kliniği, İstanbul

Son dönemde yaşantımıza giren ve mesleğimizin geleceğini şekillendirecek olan yeterlik olgusunu biraz detaylı olarak ortaya koymak ve kurul üyesi bir meslektaşınız olarak, ileriye yönelik “ne olmalıdır?” sorusu hakkında düşüncelerimi topluluğumuza duyurmak istiyorum. Yeterlik kavramının ileride alacağı şekil, benim kişisel düşüncelerimin ötesinde, çok farklı olabilir. Öncelikle bu kavramın gerekliliğine inanmamız ve bir meslek kuruluşu olarak doğru yolda adım adım ilerlememiz gerekmektedir. Yapılacak her katkı, her eleştiri, sonuçta ortaya çıkacak tablonun hepimizin ortak eseri olmasını sağlayacaktır.

YETERLİK NEDİR? NE DEĞİLDİR?

Yeterlik kelimesi uzun bir süredir Türk Tabipler Birliği Uzmanlık Dernekleri Koordinasyon Kurulu tarafından, İngilizce konuşan ülkelerdeki “board certification” ifadesinin eşdeğeri gibi kullanılmaktadır. Bu kelimenin seçimi bence bir anlam karışıklığına yol açmaktadır. Fakat, daha iyi bir karşılığını bulamadığımızı göre, bunun neden beni rahatsız ettiğini açıklamak istiyorum. Kelimenin taşıdığı anlam, sınavı alanları ister istemez yeterli ve yetersiz gibi iki alt-gruba ayırmaktadır. Bence bu yanlış bir nitelemedir. Sınavı kazananlar değil de kaybedenler açısından bakıldığında nitelemenin eksik veya yanlış tarafı daha rahat görülebilecektir. “Yeterlik” tamam, amacı karşılayabilen bir sözcük; fakat, bunun bizim konumuzdaki karşıtı “yetersizlik” değildir. Bu sınav, önceden belirlenmiş standartlar içinde seçilen sorularla ve yöntemlerle yapılan bir sıralama sınavıdır. Kurulca saptanan bugünkü standartlar içinde bazı meslektaşlarımız daha önde, bazıları daha arkada olacaktır. Bu sınavlarda düşük puan alan bir meslektaşımız, hastaları tarafından sevilen ve takdir edilen bir hekim ve sınavda ağırlık verilmeyen bir alanda gayet bilgili olabilir. Bu sınavda düşük puan alması, her alanda “yetersiz”

olduğu anlamına gelmez. Sınava katılanlar arasında farklılıklar olması gayet doğaldır. Eğitim standardize edilebilir, fakat kişiler değil!

Yeterlik kelimesi için Türk Dil Kurumu sözlüğüne (TDK Türkçe Sözlük, Ankara: 1988. s. 1626) bakıldığında şu anlamlara geldiği görülmektedir. (i) Bir işi yapma gücünü sağlayan özel bilgi, ehliyet. (ii) Görevini yerine getirme gücü. Bir alt gruba indiğimizde en az bunun kadar iyi yapılmış tanımlamalar görüyoruz. Yeterlik eğitimi; ... belli bir konuda ön bilgili ve yetenekli kişilerin, bu bilgi ve yeteneklerini güçlendirmeye yarayan eğitim. Yeterlik sınavı;... yükselmede uygulanan sınav. Evet, yapmak istediklerimiz bu tanımların içeriğinde aynen yer almaktadır. Amaç, değerli eğitimcilerimiz tarafından verilen uzmanlıkların sınanması değildir. Yeterliğin “Eğitim” ayağı, uzmanlık eğitimlerinde temel bilgilerle donatılmış ve kurumlarınca uygun görülerek uzmanlık ünvanı verilmiş meslektaşlarımızın bu bilgi ve yeteneklerini güçlendirmeye ve yenilemeye yöneliktir. Uygulanan sınavlar çok az kişinin başarılı olabileceği, zorluk derecesi yüksek, eleme sınavları değildir. Sınavlar, bağımsız olarak mesleğini emniyetle uygulayabilecek bilgiye sahip, literatürü yakından izleyen ve dolayısıyla kendisini yenileyerek güncel kalan meslektaşlarımızı öne çıkarma amacını taşımaktadır. Verilen sertifika bunu belgelemektedir.

YETERLİK VE UZMANLIK EĞİTİMİ

Yeterlik Kurulu Yönergesi, amaçları içinde en geniş yeri uzmanlık eğitimine ayırmıştır. Amaç kısmındaki sekiz maddenin dördü bu konudadır. Kalan dört madde ise yeterlik belgesi verilmesi ve yeniden belgelendirme hakkındadır. Eğitim ile ilgili amaçlar yönergedeki madde numaralarıyla şunlardır:

1- Kalp ve Damar Cerrahisi uzmanlık eğitiminin ulusal standartlarını oluşturmak ve geliştirmek, aynı

zamanda uzmanlık eğitimindeki "yeterlik" ve eğitim birimlerinin temel ilkelerini oluşturmak.

2- Uzmanlık eğitimi süresi boyunca işlenmesi gereken kuramsal ve uygulamalı eğitim programının (kuramsal eğitim için çekirdek müfredat ve uygulamalı eğitim için en az yapılması beklenenler) hazırlanmasını sağlamak.

3- Uzmanlık öğrencisinin eğitim süresi boyunca öğrenmesine yardımcı olmak üzere, iç ve dış izleme, denetleme ve değerlendirmede esas alınacak 'asistan karnesi' gibi eğitsel araçların oluşmasını ve kullanımını sağlamak.

4- Uzmanlık eğitimi veren kurumlarda hizmetin hacim ve çeşitliliğini, eğitici ve tıbbi personelin sayı ve yetkinliğini, altyapının sağlık hizmeti ve eğitim açısından yeterliliğini, sağlık hizmeti sunumunun organize ve sistematik olup olmadığını, eğitim ortamının uygunluğunu denetlemek. Tatmin edici bir teorik ve pratik eğitim programının uygulanması, araştırma olanakları açısından standartların oluşturulmasını sağlamak.

Kurulumuz bu amaçlar doğrultusunda çalışmalarını başlatmıştır. Bu amaçların gerçekleştirilmesinde en önemli aşamalardan biri, ortak bir veritabanının oluşturulması ve eğitim kurumları ile eğitimi devam eden uzman adaylarının aktivitelerinin izlenmesidir. Saptanacak olan standartların uygulamaya yansiyip yansımadığı ancak bu şekilde anlaşılacaktır.

YETERLİK VE AKADEMİK KARIYER, TOPLUMSAL İZDÜŞÜMLERİ

Yeterlik ve akademik kariyer konularında bu ikisinin ne anlama geldiği tam ve doğru olarak anlaşılmalıdır. Uzmanlığını kazanmış tüm meslektaşlarımız arzu ettikleri konularda klinik ve deneysel araştırmalar yapabilirler, bunları yayımlayabilir veya toplantılarda sunabilirler. Bunun için bir fakülte kadrosunda bulunmalarına gerek yoktur. Yahut şef veya şef yardımcısı olarak uzmanlık eğitimi de verebilirler. Burada vurgulamak istediğim konu doçentlik ve profesörlük gibi akademik ünvanların alınışı ve kullanılışı ile ilgili değildir. Bu ayrı bir tartışma konusudur. Bizim öncelikle karar vermemiz gereken, "yeterlilik" olgusunun akademik kariyer sürecindeki yeri ve önemidir.

Şu andaki uygulamalarda uzmanlık sonrası hangisinin öncelikli olması gerektiğine dair bir kural yoktur. Bence, uzmanlarımız önce yeterlik belgesini almalı, sonra arzu ediyorlarsa doçentlik sınavına girmelidir. Burada esas yapılması gerekenin doçentlik sınavlarıyla ilgili bir düzenleme olduğu açıkça görülmektedir. Uzmanlık eğitiminin standardizasyonunda atılacak adımlar ve yeterlik sınavlarının tartışmalara yol açmayacak doğruluk ve açıklıkta yapılması, "yeter-

lik" olgusunun topluluğumuzda genel kabul görmesi ve yerleşmesi ile sonuçlanacaktır. Planladığımız yeterlik sınavları, şu anda uygulanan doçentlik sınavının ikinci aşaması olan sözlü sınavdan daha kapsamlıdır. Ayrıca, ikinci aşama sınavına katılabilmek için adayların kendi alanında belli oranda bir deneyim kazanmış olmaları ve bunu belgelemeleri gerekmektedir. Bunlar ameliyat sayıları ve çeşitli toplantılara katılmış olmak gibi aktivitelerdir. Yeterlik sınavının içeriğinde bilgi ölçme amaçlı 100 soruluk geniş bir test kısmı, mesleki uygulama deneyimi ve bilimsel aktivitelere katılımı ilgili ölçütler, etik denetim ve ayrıca literatür değerlendirme, olgu tartışma ve sözlü sınav gibi, bu sonuncusu hariç, doçentlik sınavından daha ayrıntılı kısımlar vardır. Doçentlik sınavının yayın ve araştırma ile ilgili şartları da zaten akademik yükselme ile ilgilidir.

Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) eminim ki bu duruma kayıtsız kalmayacaktır. Yapılması gereken, doçentlik başvuru koşulları içine "ilgili uzmanlık dalında yeterlik belgesi sahibi olmak" maddesinin konulmasıdır. Yeterlik belgesi sahibi olmak, mesleğinde belli bir standart teorik bilgiye ve pratiğe sahip olmak demektir. Ayrıca, bu nitelikler "yeniden belgelendirme" ile tazelenmekte ve izlenmektedir. Doçentlik, yeterlik belgesi sahibi olan uzmanların girebilecekleri bir sınav olmalıdır. Bu takdirde ayrıca sözlü sınava da gerek kalmamaktadır. Kişisel fikrimce doçentlik aşamasında "tez" yeniden konulmalıdır. Doçentlik sınavı yeterlik belgesi olan uzmanların katılabildiği, önce yayınların değerlendirildiği, sonra da jüri önünde bu tezin savunulduğu bir sınav olmalıdır.

Bunlar gerçekleştiği takdirde, birçok özel tedavi kurumu ve hastane uzman ararken "yeterlik belgesi" olanları tercih edeceklerdir. Yeterlik belgesi olmayan hekimlerin de çalışmalarına bir engel yoktur. Fakat bu belgeler istihdamda da, ücretlendirmede de farklılık yaratacaktır. Çünkü, dernekler tarafından verilen yeterlik belgeleri, birer referans belgesi olarak anlam kazanacak; bu belgeye sahip olanların farklı bilgi ve deneyime sahip oldukları bilinecektir. İnanıyorum ki, böylece "tabela" doçentlerinin sayısı da azalacaktır. Daha doğrusu buna gerek kalmayacak ve taşlar (ünvanlar) yerine oturacaktır. Ayrıca, kurum değil de hekim seçme isteğinde olan insanlarımız tercihlerini daha bilinçli yapabilecek, önündeki isimlerin deneyimini ve hangi alanda daha iyi olduklarını daha net görebileceklerdir. Böylelikle, uzmanlık dernekleri de prestijli meslek kuruluşları olarak hak ettikleri yere geleceklerdir.

Sonuç olarak, yönergemizin geçici özel maddelerine göre şu anda 10 senelik doçent ve profesörlerimiz bu belgeye otomatik olarak sahipler. Burada tartıştığımız konular şu andaki realiteyle pek uyuşmamaktadır. Fakat, mesleğimizin geleceğiyle ilgili bu önemli olguyu

geliştirmek ve yerleştirmek için başka bir yol yoktur. Mutlaka bir yerden başlamak gerekir. Yaklaşık bir 10 yıl kadar daha sürecektir olan gelişme dönemini adım adım ilerleyerek geçirmemiz gerekmektedir. Yeterlik Yürütme Kurulu, meslekte 10 yılını doldurmuş uzmanların oylarıyla seçilmiş ve "yeterlik" gibi önemli bir konuda yapılacak düzenlemeler için süreli olarak görev üstlenmiş bir organdır. İki senede bir yapılacak yeterlik

genel kurulları tarafından kendilerine görev verilecek meslektaşlarımızın bu bayrağı daha ileriye taşıyacaklarından eminim. Yukarıda öngördüğüm süre, ÜAK ve eğitim kurulları ile ilgili aşamaların katedilmesi ve ayrıca genel kurulların daha sağlıklı olması amacıyla, yeterlik sınavından geçerek belgelendirilmiş uzmanlarımızın sayısının belli bir orana yükselmesi için gereklidir.